

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ
ULUSLAR ARASI BAKALORYA PROGRAMI
A1 DERSİ UZUN TEZİ

“VAZGEÇİLEMİYEN ŞEHİR İSTANBUL”

Kılavuz Öğretmen : Tülay Cenik Akfırat
Öğrencinin Adı: Elif Sıla
Öğrencinin Soyadı: Yağcı
Öğrencinin Numarası: D1129092
Sözcük Sayısı: 3.993

Araştırma Sorusu : Nedim Gürsel’in “Sevgilim İstanbul” adlı öykü kitabında İstanbul nasıl tanımlanmış ve hangi boyutlarına aktarılmıştır?

ÖZ (ABSTRACT):

Uluslar arası Bakalorya Programı bitirme tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Nedim Gürsel'in öykü kitabı “ Sevgilim İstanbul” yapıtından seçilen beş öyküde (Sevgilim İstanbul, İstanbul Agapi mu, Puşkin Alanı, Raskolnikov'un Odası, Köprüler) İstanbul; “Doğası ve Tarihiyle İstanbul”, “Özlenen Sevgili İstanbul” ve “ Diğer Kentlerden Ayrılan Özellikleriyle İstanbul” başlıkları altında incelenmiştir. İstanbul, “Sevgilim İstanbul” yapıtındaki tüm öykülerde farklı boyutlarda da olsa yansıtılmıştır. Bu çalışma ise İstanbul'un en boyutlu ele alındığı beş öyküyle sınırlandırılmıştır. Bu öykülerde bir sevgili olarak tanımlanan İstanbul'u böylesine özel ve farklı kılan noktalar irdelenmiştir..

Tezin ön çalışması sırasında yazarla, yapıtla ve İstanbul'la ilgili kaynaklar taranmış ve bu kaynaklar gerekli bölümlerde kullanılmıştır. Giriş bölümünde ise, yazarın kısa biyografisi ve yaşamının yapıtları üzerindeki etkisi hakkında bilgi verilmiştir. Buna ek olarak, yazarın yapıtın genelinde vurguladığı “İstanbul kenti” ele alınarak, onun çeşitli yönleriyle kişileştirilmesi ve kadın şeklindeki tasvirinden hareketle ana tez belirlenmiştir. Yapılan çalışmada savunulan tez, alt başlıklarla incelenmiş ve yargıların güvenilirliği açısından alıntılarla desteklenmiştir. Sonuç bölümünde ise, genel olarak yapıt hakkındaki önemli noktaların üstünden bir kez daha geçilerek, belirtilen tezin gerekliliği irdelenerek çalışma tamamlanmıştır.

Sözcük sayısı: 172

İÇİNDEKİLER:

ÖZ

I. GİRİŞ	1
II. TARİHİYLE – DOĞASIYLA VAROLAN İSTANBUL.....	2
III. ÖZLENEN SEVGİLİ İSTANBUL.....	5
IV. DİĞER KENTLERDEN AYRILAN YÖNLERİYLE İSTANBUL.....	9
V. SONUÇ	14
VI. KAYNAKÇA.....	15

Araştırma Sorusu: Nedim Gürsel'in "Sevgilim İstanbul" adlı öykü kitabında İstanbul nasıl tanımlanmış ve hangi boyutlarıya aktarılmıştır?

I.GİRİŞ:

1951 doğumlu, edebiyatla iç içe yaşayan bir ailenin çocuğu olan Nedim Gürsel'in, kendisinin de altı yıl boyunca yatılı okuduğu Galatasaray Lisesi'nde çıkan "Tambur" gazetesinde şiirleri ve yazıları yayımlanır. Yazın dünyasıyla bu şekilde tanışan Gürel, bunun yanı sıra Fransız şairlerinden de çeviriler yapmaktadır. Edebiyat çevrelerinde daha çok "öykülerin yazarı" kimliğiyle tanınan Nedim Gürsel, 1970 yılında "Halkın Dostları" dergisinde Gorki ve Lenin üzerine bir yazı yayımlar. Kaleme aldığı bu yazı nedeniyle hakkında yedi buçuk yıl hapis istenmesi, yazarı Fransa'ya gitmek zorunda bırakır. Bundan dokuz yıl sonra, 1979'da Nedim Gürsel Türkiye'ye döndüğünde ülkesinde çok az kalabilir; çünkü 12 Eylül 1980 darbesi gerçekleşmiştir. Yazarın ilk öykü kitabı "Uzun Sürmüş Bir Yaz", "devletin güvenlik kuvvetlerini tahkir¹ ve tezyif² " gerekçesiyle ve "Kadınlar Kitabı" da "müstehcenlik" suçlamasıyla toplatılmıştır. Böylece yazara dayatılan bu sürgün yaşantısı, onu ait olduğu uzamdan, İstanbul'dan ayırır.

Ülkesinden özellikle de İstanbul'dan koparılan yazar, yapıtlarında İstanbul gerçeğinden uzaklaşamaz. "*İstanbul, sayfaları çevirmekle bitmeyen bir kitap, seyrine doyum olmayan bir resimdir*" der İlber Ortaylı.³ Bunun nedeni bir dünya kenti olan İstanbul'un kuruluş döneminden bu yana, tarih öncesi ve sonrası birçok uygarlık ve imparatorluğa ev sahipliği yapmasıdır. İstanbul, çok fazla topluma, çok fazla inanca, çok fazla yaşama şahitlik etmiştir. Adeta yaşayan bir tarih olmuştur. Bu nedendir ki her türlü yazında gerek roman gerek öykü gerekse şiir de kendinden çok bahsettirmiştir. Şehrin bu özellikleri nedeniyle de İstanbul' aşık olan yazar Nedim Gürsel'in yapıtları düşünüldüğünde, akla ilk gelen kent ve kadın temasıdır. İstanbul'dan uzak sürgün bir hayat yaşaması, onun kente duyduğu özlemi arttırmakta ve kavuşamama durumu İstanbul'u onun için daha da özel kılmaktadır. Bu yüzden Nedim Gürsel'in yapıtlarına "sürgün" ve "özlem" temaları hakimdir . " Sevgilim İstanbul" ise memleket özleminin ve özellikle İstanbul tutkusunun sıkça vurgulandığı yapıtlardandır. Yazar kendisini adeta bu yapıta yansıtmiş, yabancılik ve ötekilik duygusu ile yurt dışında geçirmeye mecbur kaldığı hayatını öykülere aktarmıştır. Nedim Gürsel "Sevgilim İstanbul" öykü kitabında kentlerin yaşayışını anlatır. Bu bir bakıma yazarın kentlerle varoluşunun aktarımıdır. Birçok kent ve kültürün konu edildiği yapıtta, İstanbul'un hiçbir şekilde unutulmaması, onun sanki

¹ Tahkir: aşağılama, onur kırma

² Tezyif : bir şeyi değersiz,adi göstermeye çalışma, küçültmek isteme

³ İstanbul Büyükşehir Belediyesi-Kültür Müdürlüğü tarafından düzenlenen, Kültür A.Ş. tarafından organize edilen Miniaturk Bahar Çadırı Sohbetleri'nde yaptığı konuşmadan alınmıştır.

sevgiliymişçesine tasvir edilmesi, “Nedim Gürsel için İstanbul özlenen ve vazgeçilemeyen bir sevgilidir” tezinin doğmasına yol açar.

II) TARİHİYLE-DOĞASIYLA VAROLAN İSTANBUL:

Nedim Gürsel’in “Sevgilim İstanbul” adlı öykü kitabındaki İstanbul’un tarihini ve doğasını incelemeden önce, İstanbul’un tarihine kısaca değinmek gerekir. Bugünkü adıyla İstanbul, milattan önce yaşamaya başlamış bir şehirdir. Tarih araştırmalarında, İstanbul’un ilk sahipleri olarak karşımıza “Megaralılar” çıkar ve bu dünya kentine verilen ilk ad da “Byzantion” olarak kabul edilir. Bir komutanın ismini taşıyan şehir Kral Lygos zamanında “Lygos” şeklinde anılır. Kent Roma İmparatorluğu’nun hakimiyetine girdiğinde kısa bir süreliğine de olsa “Augusta Antonina” olarak, Roma İmparatorluğu’nun başkenti ilan edildiğinde ise “Nova Roma” olarak adlandırılır. Daha sonra İstanbul, burada yaşayan üç büyük İmparatorluktan biri olan Bizans İmparatorluğu’nun başkenti yani “Konstantinopolis” olarak varlığını sürdürür. Asya ve Avrupa arasında bir köprü olması nedeniyle stratejik önem taşıyan kent zamanla diplomasinin, kültürün ve ticaretin merkezi haline gelir. İstanbul, Bizans İmparatorluğu’nun zayıflamasıyla, 1453’de Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilir. İstanbul’un fethi dünya tarihinde Orta Çağ’ın sonunu simgeler. Bu da kentin ne derece önemli olduğunun bir diğer göstergesidir.

Nedim Gürsel “Sevgilim İstanbul” adlı öykü kitabında, yapıtın adını taşıyan öyküsü “Sevgilim İstanbul” da, kentin tarihsel sürecini yansıtırken, bu şehre olan özlemini de dile getirir. İstanbul’un bir insan hatta bir kadın bedenine büründürülerek anlatıldığı öyküde, bu kentin bütün tarihsel dönemlerine tanıklık edilir. Yazar, ilk olarak genel bir yargıyla İstanbul’un uzun bir tarihi olduğunu; tarih öncesi çağlardan başlayarak tarih sonrası çağlarda da yaşamaya devam ettiğini yansıtır.

“(…) Oysa sen hep vardın. Delf kahininin sözlerine uyan Megaralıların kıyılarına gelip körler yakasının karşısındaki yarımadağa yerleşmelerinden bu yana, hatta çok daha önceleri, Kağıthane deresinin Haliç’e aktığı yerde ilk insanların yırtıcı hayvanlardan korunmak için kurdukları kamış barınaklardan bu yana sen hep vardın.” (Sevgilim İstanbul, 9)

“Sevgilim İstanbul” adlı öyküde , İstanbul incelemesi tarihsel süreçte kentin aldığı farklı isimlerle, mimarisi ve doğası harmanlanarak yapılır. “Lygos’tu adın. Üç yanını çevreleyen su saydam, suda balıkların ışıl ışıldı. Ağaçlar uğulduyordu ormanlarında. Byzantion’du adın. Yarımadağın ucunda,

Akropolis'in⁴, Agora'n⁵, hamamların, tunçtan Tanrı yontularıyla küçücük bir kenttin.” (Sevgilim İstanbul,9) Bahsedildiği gibi şehir mimarisi, doğası, isimleri gibi pek çok açıdan incelenerek aktarılır. “Neo Roma’ydı adın. Kapıların, porfirden anıtların, Çemberlitaş’ın ve uçsuz bucaksız Hippodrom’un , Hippodrom’unda şimdi Venedik’te San Marco Alanı’nı dolduran gezgin kalabalığa doğru şaha kalkan tunç yeveli atlarıyla görkemli bir Roma kentiydin.” (Sevgilim İstanbul,9) Her isim değişikliğiyle, o isime ait olan toplumların, uygarlıkların kente armağan ettiği yapılardan da bahsedilir. Bu şekilde İstanbul okuyucuya her yönüyle aktarılmış olur. İstanbul’un uzun bir tarihinin olması öyküde “ Sen hep vardın İstanbul” cümlesinin tekrarı ile yansıtılırken “ Öncesiz ve sonrasız bir zamandaydın” şeklindeki yargı ise hem kentin uzun geçmişini hem de bundan sonra da hep var olacağı gerçeğini destekler.

“ Konstantinapolis’ti adın.Üç sıra aşılmaz surların, kulelerin, bayraklarınla, denize bakan taş evlerin ve dindar halkınla, kiliselerin , manastırların, ayazmalarındaki ikonaların , keşişlerin ve meleklerinle büyük bir imparatorluğun başkentiydin. Dar-ı Saadet’ti adın. Ve Ayasofya’da ezan okunuyordu. (...) Mimar Sinan’ın imgeleminde Süleymaniye’nin oyumlu, oranları, kubbesiyle, kemerleri biçimleniyordu. Arnavut, Boşnak, Rum, Yahudi, Ermeni, Türk, Arap, Çerkez ve Gürcülerden oluşan , Ceneviz ve Venediklilerle büyüyen bir kalabalık dolduruyordu bedestenlerini.” (Sevgilim İstanbul, 10,11)

Bu tümceler kentin kültürel zenginliğini yansıtırken, İstanbul’un yaşayan, devingen bir kent olduğunu da vurgular. “Adın Dar-ı Devlet-i Aliye-i Osmaniye idi. (...) Depremler oluyor, evler, camiler, medreseler, köprüler yıkılıyor, taş üstünde taş kalmıyordu. Bir caminin kubbesi, bir sarayın tavanı çökünce Bizans mozaikleri çıkıyordu günışığına.” (Sevgilim İstanbul,11) Kentin farklı dönemlerde tanıdığı olduğu etnik yapılar, tarihsel süreçte yenileriyle harmanlanarak, şehri kültürel açıdan zenginleştirdiği gibi, aynı zamanda da onun renkliliğini artırır. Böylece zenginleşen kent, doğası ve tarihiyle günümüze kadar yaşamaya devam eder. “Üç denizin birleştiği yerdeydin . Lygos’tu adın, Byzantion’du. Adın Dar-ı Saadet, Dar-ül Hilafe , Dar-ı Devlet-i Aliye-i Osmaniye idi. Ve İstanbul’du. Yani Kentti. Evet. Kent.” (Sevgilim İstanbul,11) Burada öne çıkarılan İstanbul’un “Kent” kimliği, kitap boyunca da devam eden izleklerdendir. Zaten onu bir dünya başkenti yapabilecek güç de kent kimliğini kazanmadaki bu uzun tarihsel süreçte gizlidir.

⁴ Topkapı Sarayı’nın bulunduğu tepe.

⁵ Heykellerin de bulunduğu bir kent meydanı.

Kitabın ikinci öyküsü olan “İstanbul Agapi mu” da da tarihi ve doğasıyla İstanbul ele alınır. Adsız bir kadının ve figüran bir adamın kurgulandığı öyküde temel anlatı İstanbul’dur. Kadının adamla olan sözde beraberliklerini düşünmesiyle başlayan öykü, bu sorgulamanın İstanbul incelemesine dönüşmesiyle devam eder. Kadının “Costantinople” adıyla andığı şehrin, eskiyle yeniyi bağladığı, inişli, çıkışlı sokaklarıyla geniş bir alana yayıldığı, yayıldıkça asileştiği, insanları ve gecekondularıyla başka kentlere benzemediği belirtilir. İç konuşmalarla aktarılan şehrin, değişen tarih ve doğasının sürece tanıklığı mimari yapılar üzerinden aktarılır.

“İnce uzun minareleri, oyumlu kubbeleri, burçları, surları, kuleleri ve birkaç gökdeleniyle kentin silüeti biçimlendi. Derin, lacivert su akıp gidiyordu yanı başlarından. Yol daraldıkça ağaçlar çoğalıyordu.Cumbalı ahşap evlerle beton yapılar içindeydiler. Sonra yüksek bahçe duvarları, denize inen daracık sokaklar, ağaçlar...ağaçlar. Güneşte kuruyan balık ağlarıyla vapurlar geçiyordu. (...) Derken bir iskeleye varıyorlar , erguvan rengi bulutların suya vuran gölgesinde bir ulu çınarın altında oturuyorlardı.” (Sevgilim İstanbul,16)

“Balık” ve “ağaç” simgelerinin ilk iki öyküde ortak olması; şehrin doğasının canlılığına bir göndermedir. Hayatın temel kavramları olan; suyun ve toprağın bu şekilde çağrışımsal ifade edilişi, tarih ve doğanın iç-içe birbirine can kattığının vurgulanmasıdır. Bu canlı tarih, yaşamın bir parçası olarak sevgililerin birbirlerine olan tutkularına da tanıklık eder.

“(…) Uğultulu taş yapılar boyunca yürüyor, caddenin daraldığı yerde bir kilise avlusuna zor atıyorlardı kendilerini. Avlunun sessizliğinde yüreklerinin tek bir yürekmiş gibi aynı anda çarpışını dinliyorlardı. Avludan taşları yosun tutmuş bir merdivenle sarnıca iniyorlar, eski Bizans duvarlarından sızan suyun serinliğinde uzun uzun öpüşüyorlardı.” (Sevgilim İstanbul,17)

Kitabın on birinci öyküsü olan “Köprü” de de İstanbul doğasıyla var olur. İstanbul’un doğasını tanımlamak, anlatmak için, önceki öykülerde olduğu gibi genellikle “derin ve lacivert boğaz suyu”, “günbatımı, rüzgar ve erguvan rengi” , “gemiler, vapurlar, takalar, sandallar”, “yalılar, ahşap evler”, “beyaz köpüklü dalgalar” şeklindeki motifler kullanılır.

“Doğru. Boğaz bir sudur. Hem de lacivert, derin bir su.Günbatımında erguvan rengindedir. Rüzgarda bulutlar dağılırken maviye çalar. Ve hışırtıyla gemiler geçer üzerinden. Eski bir

yalının divanhanesini doldurur çığlıkları. Beyaz köpüklü dalgalar kahr ardından.” (Sevgilim İstanbul,98)

Bütün bu değerlendirmelerin ve alıntıların ışığında, İstanbul’un uzun bir tarihe tanıklık etmiş bir kent olduğu gerçeği somutlanır. Birçok uygarlığa ev sahipliği yapması, içinde farklı toplumlar mimariler ve inançlar barındırmasıyla evrenselleşmesi, onu bir dünya başkenti yapar. Asya ve Avrupa arasında bir köprü olan kentin, en önemli özelliklerinden biri ise, tarihsel büyümesi ve birikimi sonucu farklı yaşantılarıyla doğasının bir bütün oluşturmasıdır. Bu nedenle, yazar da tarih ve doğayı ayırmadan, iç-içe vermiştir. Kentin ayrıntılı aktarımı ile, bu dünya başkentini hiçbir zaman görmemiş biri için, şehrin anlaşılır olması sağlanmıştır.

III) ÖZLENEN SEVGİLİ İSTANBUL:

Charles Juliet “ *Yazar bir kadınla konuşur gibi konuşuyor kentle, ona sen diye hitap ediyor, uzaklığından yakınıp sevdasından kahroluyor*”⁶ der Nedim Gürsel’in İstanbul’u için. Bu tespiti destekleyecek genel bir tez ileri sürmek gerekirse “ İstanbul Nedim Gürsel için adeta bir insan, bir kadın, hatta bir sevgilidir.” denebilir. Bir sevgili nasıl sevilirse, kentte öyle sevilir. Bu durum şehrin “doğası”nın “dış güzellik”, “tarihi”nin “iç güzellik” ve “ diğer kentlerden ayrılan özellikleriyle farklı oluşu”nun “ özgünlük” şeklinde ele alınmasıyla somutlanır. Öykülerde şehrin kadın bedenindeki tasviriyle sevgili teması pekiştirilir. Ondan ayrı kalma gerçeği ise, başlığa “özlenen” sıfatının katılmasının gerekçesidir.

Kitabın ilk öyküsü “Sevgilim İstanbul” “ *Seni yavaş yavaş tanıdım. Yabancı bir kadın gövdesini el yordamıyla keşfeder gibi*” (**Sevgilim İstanbul, 9**) tümcesiyle başlar ki burada kentin bir kadına benzetildiği açıkça sergilenir, duyulan özlemin derinliği “*Kaç yıl oldu...Kaç yıl oldu denizine bakmayalı, insanların görmeyeli, sokaklarında, caddelerinde yürümeyeli, alanlarından geçmeyeli. Şimdi Paris’te Figuier sokağında senden uzak seninleyim*” (**Sevgilim İstanbul, 11**) tümceleriyle ifade edilir ve yine İstanbul’a “sen” şeklinde hitap edilerek, kentin insan kimliğine bürünmesi pekiştirilir.

⁶ “Nedim Gürsel’in Öykülerine Bir Bakış”, Cumhuriyet Kitap Eki, sayı 734, Mart 2004, sayfa 5-6 dan alınmıştır.

“Ayasofya Boğaziçi Otel ve Bahklar 2000 F. Güneş ve Deniz Bedava” Herkesin, iki bin frangı ve biraz vakti olan herkesin ulaşabileceği bir yerdesin şimdi. Bir ben ulaşamıyorum sana. Denizine, Haliç’in kirli bulanık suyuna dokunup, kubbelerini, minarelerini, kulelerini okşayamıyorum...Kaç yıl oldu....(...) Sens’in avlusuna bakan bu kuytu odada beyaz kağıtların üzerine eğilmiş seni düşünüyorum. Yavaşça biçimleniyorsun lambanın ışığında”
(Sevgilim İstanbul, 12)

Düzenli olarak tekrarlanan “kaç yıl oldu” sorusuna cevap beklenmemesi, soru işareti kullanımı yerine üç nokta tercihiyle somutlanır. Bu sadece olay kişinin içinde büyüttüğü özlemin bir kanıtıdır. Buna ek olarak ;

“ Evet yalnızlığım! Yani senin bağrında sensizliğim! “İki şey var ölümle unutulur ancak : Annemizin ve kentimizin yüzü” demiş İstanbullu bir şair, çok ayrılıklar, çok özlemler çekmiş bir büyük şair. Yuvarlak beyaz yüzünü, çıkık elmacık kemiklerini okşuyorum uzaktan. Islak gövdene dokundukça parmaklarım yanıyor. Küllerimden doğuyorsun İstanbul !” **(Sevgilim İstanbul, 12-13)**

İstanbul’a seslenirken yapılan kadın betimi ve okşamak eyleminin kullanılması kentin sevgili kimliğinin yansıtılmasıdır. Aşk ve kadın imgelemlerinin ağırlıkta olduğu betimlemeler, kentin kişileştirilerek “sevgiliye” dönüşümünü ve ona duyulan özlemi pekiştirir.

“Sevgilim İstanbul” adlı yapıttaki, çoğu öyküde kahramanların adsız oluşu dikkat çeker ve bu durum da birçok öyküde ana izleği İstanbul olarak belirginleştirir. Adlarını bilmediğimiz karakterlerin, özellikle “adamın” kent anlatımının içinde erimesiyle kurgulanan ikinci öykü “İstanbul Agapi mu”, başlığından itibaren karşımıza kent ve sevgili temalarını birleştirerek çıkar. “Agapi mu” Yunanca “akılda olan, elle tutulamayan ve aşkım” demektir. İstanbul’un elle tutulamaması ona duyulan özlemi simgelerken, “aşkım” oluşu da sevgilin sembolize edilmiştir. Öykülerin genelinde kadın bedenine büründürülen kent, bu sefer karşımıza erkek olarak çıkar. Fakat ortak payda kentin büründürüldüğü bedenin her zaman sevgili olarak kalışıdır. Öyküdeki kadın figürü geçmişten günümüze önce “Constantinople” olarak öğrendiği, şimdi İstanbul olmuş şehri, haylinde canlandırmaya çalışır, imgeleminde yarattığı kentte yarı gerçek yarı mit bir düş yaşar ve aslında İstanbul’a duyduğu aşkı, tutkuyu şehre ait birinde arar. Adam ve kadın arasındaki ilişkinin boyutu da bu arayışa yöneliktir. Kadın bunları düşündükçe, bütün bu arayışı içinde İstanbul’un olumsuzluklarını da hatırlar; *“ Haliç’te yüzen bir kedi leşini, çamurlu suyun katran kıvamındaki tortusunu görür yeniden.Yüzü*

tiksintiyle buruşur.” (Sevgilim İstanbul, 16) fakat tüm olumsuzluklarına hatta “leş” benzeri sözcüklerin kullanımıyla oluşan esenliksiz havaya rağmen bu kentten vazgeçemez. “ Denizi, açıkta demirlemiş gemilere vuran gün ışığını anımsayınca rahatlar”. (Sevgilim İstanbul,16). İstanbul esensizliklerine rağmen tutkuyla sevilen, bırakılmayan sevgili niteliğini her durumda devam ettirir. Kadın şehri bütün ayrıntılarıyla yaşar ve ona olan bağlılığı asıl birlikte olduğu kişinin adam değil de kent olduğu sorgulamalarını taşır. Bu şehrin her ayrıntısını hatırlarken, adamla olan birlikteliğine ait anıların silik olması da durumu pekiştirici niteliktedir. “Kadın beraberliklerini düşündü. (...) Bazı silik görüntülerden başka bir şey anımsayamadı”. (Sevgilim İstanbul, 15) Bu noktadan hareketle kadının geçmişinin, beraber yatıp beraber uyandığının aslında adam değil de bu Yeni Kent olduğu yargısına ulaşılır.

“Sokaklarında gezdiği, çarşı ve caddelerinin kalabalığına karışıp çınarlarının gölgesinde dinlendiği, vapurlarına, otobüslerine bindiği bu tuhaf kenti şimdi yanında yatan , az önce içine girip onu doyuma vardırان adamla birlikte keşfettiğini, bir kıyıda bir başka kıyıya savrulur, bir camiden bir kiliseye, bir müzeden ötekine koştururken onun da yanında olduğunu unutmuş gibiydi.(...) yer yer yıkılmış surlarıyla dışiliğini sarıp sarmalıyordu kent. Onu kısıvrak ele geçiriyor, üzerine abanıyordu. Kulelerle minarelerin tenine battığını, ince bir sızının tüm gövdesine yayıldığını duyumsuyordu.” (Sevgilim İstanbul, 17)

Kadının betimlemelerinden yola çıkıldığında, yaşanan asıl birlikteliğin adam ve kadın arasında değil de, kadın ve İstanbul arasında olduğu görülür. Bunun diğer bir kanıtı ise kadın ve adam arasında geçen kısa diyalogdur :

“ Adam : “Gerçekte istediğin ben değildim”, dedi./ Kadın cevap vermedi./ Adam: “Geceler boyu sevip okşadığın ben değildim!”/ Kadın susuyordu. Kendi dilinde konuşmayan bu yorgun, yabancı adama cevap vermek gelmiyordu içinden./ Adam: “Gemi yarın çok erken kalkıyor, hazırlanmalısın”, dedi./ Hazırlanmak. Bavula katlayıp koymak her şeyi. Bu dağınık yatağı, otel odasını, dışarıda akıp giden kenti. / -İstanbul agapi mu ? diye fısıldadı adam. Yeniden kenetlendiler.”

(Sevgilim İstanbul, 18-19)

Bu kentten ayrıldığı için düşünceli ve hüzünlü olan kadın, adamdan ayrılmaktan bahsetmez. Kadının asıl sevdalı olduğu İstanbul’dur, adam ise sadece bu Yeni Kent’ e ulaşmak için birlikte olunan bir figürdür. İstanbul imgelemlerinin hepsinin adama yüklenmesi ve onunla her birlikte oluşta doyuma

ulaşmanın nedeni İstanbul'a duyulan derin özleme bağlanabilir. Kahramanların dekoru, İstanbul'un ise ana gerçekliği üstlendiği bu öyküde, kent yine özlenen sevgili rolüne bürünmüştür.

“Köprüler” adlı öyküde de İstanbul'un sevgili kimliği ve ona duyulan özlem incelenebilir. New York, Paris ve İstanbul üçgeni içinde şekillenen öyküde, İstanbul'un açıkça sevgili şeklinde adlandırılması en önemli kısımlardan biridir.

“ Paris 'te bir köşeyi döner ya da bir sokakta yürürken ansızın karşıma çıkan deniziyle, gece Figuier sokağındaki evimde uykuya varmadan önce kurşun kubbeleri , minareleri, surları ve gemileriyle bana naz yapan, kendini ne tümüyle veren ne de peşimi bırakan sevgilim İstanbul'u yıllar sonra tekrar görmenin heyecanına dayanamayacağımı düşündüm.”

(Sevgilim İstanbul,101)

Görüldüğü üzere burada olay kahramanı İstanbul'u naz yapan, teslim olmayan ama aynı zamanda peşini bırakmayan bir kadına benzettir ve daha sonra ona “sevgilim” diye seslenerek, bütün öykülere hakim olan “Sevgili İstanbul” temasını somutlar. Sevgiliyi tekrar görmenin dayanılmaz heyecanı uzun özlemelerin sonucudur.

Özlenen sevgili İstanbul başlığı altında incelen “Sevgilim İstanbul”, “İstanbul Agapi mu” ve “Köprüler” , kentin sevgili kimliğinin en ayrıntılı işlendiği öykülerdir. Bunun yanı sıra kitabın geneline, özlenen ve sevilen bir İstanbul havası hakimdir. Yapıt boyunca Yeni Kent ve semtleri hem mekan olarak hem de sevgili rolüyle karşımıza çıkar. “ *Sanki insanmışçasına bir şehre ilk görüşte aşık olabilirsiniz*”⁷ demiştir Alec Wough; Nedim Gürsel'in İstanbul'u için bütün anlatılar ışığında denebilir ki; bu söz “Sevgilim İstanbul” adlı yapıtta, örnek öykülerde görüldüğü gibi, gerçeklik kazanmıştır.

⁷ Mustafa Bal'm 2008 tarihli, “Nedim Gürsel' in Öykü ve Romanlarında Kent ve Kadın” adlı Yüksek Lisans Tezinden alınmıştır.

IV) DİĞER KENTLERDEN AYRILAN YÖNLERİYLE İSTANBUL :

Mekan ögesi romandaki olayların sahnesi konumundadır; bunun nedeni ise uzamın hem kişiyi hem de onun duygularını etkilemesidir. Mekan, daha geniş anlamıyla uzam kişi ile bir bütün oluşturduğundan, kahramanları ve onların dünyalarını anlamamanın kapılarını açtığından, romanı anlamada da önemli bir rol oynar.

Nedim Gürsel'in "Sevgilim İstanbul" adlı yapıtında da mekan olarak "kent" tercih edilir. Bu tercih yalnızca tek bir kentle sınırlandırılmaz, aksine olay kişisi roman boyunca çok farklı şehirlere gider ve aslında bu özelliğiyle yapıt görülen kentlerin kişi üzerindeki duygulanımlarının anlatısıdır ve yine ancak bu çeşitlilikle "diğer kentlerden ayrılan yönleriyle İstanbul" başlığı oluşturulabilir.

İstanbul'u diğer kentlerden ayıran nitelikler ; kentin tarihi , doğası ve sevgili kimliği şeklinde başlıklandırılabilir. Mimarisi ve devingenliğiyle de Yeni Kent, konu edilen Paris, New-York, Moskova , Atina , Cezayir gibi kentlerden farklılık gösterir. Birçok öyküye İstanbul ve diğer kent karşılaştırmaları hakimdir. Gidilen her kentte İstanbul'un anılması ve aranması ise yine bu farklılığın kişi üzerinde bıraktığı etkinin sonucudur.

Kitabın "Puşkin Alanı" adlı öyküsü, odak figürün özlemle Tanya'yı beklemesinin beraberinde getirdiği hatırlama sürecini konu eder .

"Koytograd mahallesinde bir kahveye girdim. Kapağından buharlar çıkan gümüş rengi büyük semaverden çay getirdiler. Çayımı yudumlarken İstanbul'u, Cennet Bahçesindeki kuytu bir masada içtiğimiz tavşankanı çayları düşündüm. Kız kulesi bembeyazdı aşağıda. İki yanından vapurlar geçiyor, Sarayburnu'nun önünden akıp gidiyordu deniz."

(Sevgilim İstanbul,34)

Kızıl Meydan'da İstanbul'un anılması bu iki kent arasındaki farklılıkları yansıtmak için kullanılırken, İstanbul'un her koşulda hatırlandığına da bir göndermedir. *"İstanbul'un denize inen daracık sokaklarına benzemiyordu bu kentin sokakları. Çok geniş, alabildiğine uzundular. Ezici taş yapılar vardı her yanda. (...)"* (Sevgilim İstanbul, 35) şeklindeki anlatımlar; iki kent arasında bir karşılaştırma yapıldığını açıkça sergilemektedir. Burada kentsel öğelerin çatışması; Kızıl Meydan'ın mimari yapısıyla İstanbul'unun karşılaştırılması sonucu sağlanır. Bu karşılaştırma da seçilen sözcükler oldukça önemlidir. Ezici taş binalar betimlemesi ne kadar esenliksiz duygular yaratıyorsa,

İstanbul'un denize inen daracık sokakları, Kız Kulesi'nin bembeyazlığı tanımlamaları bir o kadar olumlu çağrışımlar yaratır. Bu zıtlıkların doğurduğu kentsel karşılaştırmalar “Puşkin Alanı” adlı öykünün geneline sindirilmiştir ve bu da yine diğer kentlerden ayrılan İstanbul'u gözler önüne serer.

“Raskolnikov'un Odası” adlı öykü Moskova'da geçmesine rağmen İstanbul'u unutamamanın anlatısıdır. Buradaki karşılaştırma iki odadan yola çıkılarak yapılmıştır. Öykü; bozkırdan dönmüş ve İstanbul'daki evlerinin en dar odasında suçlu olup olmadığını sorgulayan “ben” kişinin kendisini, Dostoyevski'nin St.Petersburg'unda, hatta Raskolnikov'un “*bir dolaba ,bir sandığa benzeyen sarı odasında*” (Suç ve Ceza) buluşunu konu eder. Bu karşılaştırmada zıtlıklardan ziyade ortaklıklar çeker dikkati. Değinilmesi gereken en önemli ortaklık iki ana karakterin yaşanmışlıklarından dolayı kendilerini bir odaya kapatmaları ve içine girdikleri sorgulama sürecidir. Raskolnikov Petersburg'daki dar odasında, Nedim Gürsel'in yarattığı olay kişisi İstanbul'daki evlerinin dar odasındadır. Öyküdeki en baskın nokta ise ; “*İstanbul'daki evimiz*”, “ *karanlık bir iç avluya bakan arka oda*” (Sevgilim İstanbul,42,43) şeklindeki tekrarlardır. Bu tekrarlar olay örgüsünün pekiştirilmesi sağlanırken; ana karakterin sığındığı dar odanın İstanbul'da olduğu sürekli hatırlatılır, bu, kentin adeta her türlü eseneksiz duyguyu ortadan kaldırdığının göstergesidir. Bu gösterge sayesinde kent bir kez daha diğer kentlerden sıyrılır ve özgünlüğünü yaşar. “*Sen gideli çok şey değişmiş Raskolnikov; ne var ki kent duruyor yerli yerinde. Kentlerin ömrü insanlarınkinden uzun.*” (Sevgilim İstanbul, 53) , öykü kişinin, Raskolnikov'a bu hitabı, mekan olarak seçilen “kent” kavramının ne kadar güçlü bir yapıda olduğunun ve kişilerle iç içe yaşadığının, yaşatıldığının güçlü bir anlatısıdır.

Diğer kentlerden ayrılan özellikleriyle İstanbul başlığı altında incelenmesi gereken en önemli öykü ise “Köprüler” dir. Paris, New York ve İstanbul uzantılı karşılaştırmaların söz konusu olduğu öyküde en çok dikkati çeken “*köprü*” sözcüğünün ve “*Bir sudur akar gider*” cümlesinin yinelenmesidir. Köprü yapısının hem mimari hem de mecazi olarak incelendiği anlatıda, suyun akıp gidişinin tekrarı zaman kavramının da incelendiğinin göstergesidir.

“Charles De Gaulle Havaalanı'ndan taksiye bindiğimde hala New York'un bunaltıcı sıcaklığının etkisindeydim. Tenime yapışan, yaz boyu bana soluk aldırmayan sıcaklığın. Geceleri korkudan sokağa çıkamıyordum. Kentin uğultusu asma köprüünün çelik korkuluklarında yankılanıyordu. Anlamadığım bir dilde konuşuyordu insanlar. Brooklyn Köprüsü'nün yapımında boğulan işçileri düşünüyordum. İçlerine hava sıkıştırılmış çelik kafeslerde

yalnızdılar. Suyun dibinde yapayalnız. Su değil yüksek basınçtı onları boğan.” (Sevgilim İstanbul, 98)

aktarımlarıyla New-York anlatılmakta, tercih edilen sözcüklerle yaratılan atmosfer kişide esenliksiz duygular uyandırmakta, bu ikisinin sonucu olarak da bireyde New- York’a karşı bir ürperti duymaktadır. Köprü ve ölüm kavramlarının bağdaştırılması da, kentsel karşılaştırma da New-York’un boğuculuğunu pekiştirmektedir. “*Üzerime yıkılan gökdelenleri, Harlem’de yanmış, terkedilmiş evleri, pencereleri tuğlayla örülmüş korkunç yapıları, yoksulluk ve görkemi. Yüksek basınç altında çalışmak gibi bir şeydi New York da yaşamak.” (Sevgilim İstanbul, 99)* şeklinde devam eden anlatıda; Brooklyn Köprüsü sırasında işçilerin yüksek basınçtan öldüğünün belirtilmesi, New-York kentiyle olumsuzlukların özdeşleştirilmesine zemin hazırlar.

“Yaz boyunca soluk aldırmadı bana New York. Gece metroya binmeye korktuğumdan odama taksiyle dönerken üzerime abandı. Yatakta terleyen çıplak gövdeyi ezdi geçti gökdelenleri ve yangın merdivenleriyle. Ve ambulanslarla polis arabalarının sesi durmak bilmiyordu. Sincapların zıplayacak gücü kalmamıştı Washington Square’de. Çelik köprüleri, uzun upuzun caddeleriyle sardı her yanı.” (Sevgilim İstanbul, 99-100)

şeklindeki tanıtlar yine New York’un ezici büyüklüğünü, yarattığı yorgunluğu – ki bu yorgunluğun boyutları sincapların bile zıplayacak gücünün kalmamasıyla simgelenmiştir – aslında var olan tehlikeyi – akşam metroya binmekten korkmak ve susmayan polis sirenleri de bu tehlikeyi pekiştirmektedir – açıkça ortaya serer.

“New-York” aktarımından sonra İstanbul’a geçildiğinde kullanılan betimlemelerdeki değişim dikkati çeker. Kentin “*Boğazın lacivert bir su oluşu*” “*günbatımının erguvan rengi*” “*maviye çalan bulutlar üzerinden gemilerin geçmesi*” “*Anadolu Hisarı’nda, surların içinden fişkıran çiçekler*” (Sevgilim İstanbul, 97) şeklinde tanıtılması, okuyucu şehir hakkında olumlu düşünmeye iter. En çok dikkati çeken tezatlıklardan biri ise yazarın İstanbul değince öyküler yazıyorken, söz konusu New York olduğunda “*masasının üzerinde darmadağın duran beyaz kağıtlarla baş başa kalması*” ve “*hiçbir şey yazamıyor olmasıdır*” (Sevgilim İstanbul,98-99)

New-York’un boğucu atmosferinden sonra İstanbul’a kavuşan öykü kişisi bu defada Paris’i düşünür. “*New York’un ezici ağırlığını, uğultulu yapılarını, korkunçluğunu taşıyordum içimde. Şimdiyse Üsküdar motorunda, yıllardır özlemini çektiğim İstanbul’a kavuştuğum gecenin*

karanlığında, uykuya direnebilmek için Paris'i düşünüyorum.” (Sevgilim İstanbul,102) Bu tümce üç kentten öykü kişisindeki anlamını somutlar. New York hakkındaki eseniksiz duygular “ezici ağırlık”, “uğultulu yapılar” gibi tanımlamalarla bir kez daha pekiştirilirken, “İstanbul’a kavuşmak” şeklindeki kullanım Yeni Kent hakkında olumlu bir portre çizmektedir.

“Ağaçlı bulvarları, parkları, güneşli alanların ferahlığını. Seine ırmağı akıyor köprülerin altından. Ve Notre –Dame ’un vitraylarına güneş vuruyor. Genellikle bu mevsimde beni sol yakada, Seine kıyısındaki bir kahvenin terasında ya da Saint-Louis adasının tenha, dar sokaklarında yakalayan, yeni bir güne istekle başlamanın umudunu, sevincini pekiştiren sabah güneşi.” (Sevgilim İstanbul, 102)

şeklinde devam eden karşılaştırma, Paris’in de olumlanmasıyla sonuçlanır. Paris’teki sabah güneşinin yeni bir güne başlamanın umuduyla özdeşleştirilmesi, esenlikli bir atmosfer yaratmaktadır.

“Köprüler” imgelemi ise öykünün geneline hakimdir. Köprü sözlük anlamıyla herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan ahşap, beton veya demir yapıdır. Yani bir şeyleri başka şeylere kavramları kavramlara, sözcükleri sözcüklere bağlamaktadır. Öyküye de adını veren “köprüler” bu simgesel anlamıyla önem kazanmaktadır. New York köprülerine bakıldığında “*Brooklyn Köprüsü’nün yapımında boğulan işçiler*” ve “*Kentin uğultusunun asma köprüünün çelik korkuluklarında yankılanması*” (Sevgilim İstanbul,98), kullanılan sözcükler “uğultu, çelik korkuluk” ve buna ek olarak ölümle köprüünün özdeşleştirilmesi genelinde değerlendirildiğinde, kişide ürperti yaratır. Bunun yanı sıra Paris ve İstanbul köprülerine bakıldığında karşımıza belirgin olumlamalar çıkmaktadır. “*Paris’in bu en eski, en güzel köprüsünden geçerek Figuier sokağına varır, yürüyüp evime dönerdim. Lambamı yakar yakmaz yağmur sularıyla kabaran ırmak gibi Türkçe sözcükler yükselmeye başlardı içimde.*” (Sevgilim İstanbul, 103) tanımlaması New York ve Paris arasındaki tezatlığı anlamaya yardımcı olur, kullanılan “en güzel” kelimeleriyle köprüünün güzelliği derecelendirilmiş ve açıkça okuyucuya aktarılmıştır. “*Marie Köprüsü Saint-Louis adasını kentin sağ yakasına bağlamasıyla*” köprüünün sözlük anlamını gerçekleştirirken, “*(...) beni de odama, lambanın ışığına götürürdü. Sabaha dek yazardım*” (Sevgilim İstanbul, 105) tümceleriyle de simgesel anlamı yansıtılır. Son olarak İstanbul’un diğer kentlerden ayrılan özellikleri, köprü incelemesi üzerinden verilir.

“Türkçenin edasıyla kendimden geçmiş bir halde iskeleye ayak basar basmaz gördüm köprüyü. İlerde Ortaköy tepelerinden Beylerbeyine doğru, altından akıp giden suların iki kıtayı birbirinden ayırdığı yerde duruyordu. Düş görüyorum sandım. Pırl pırl yanan

ışıklarıyla bir düğün alayı gibiydi gecenin içinde. Gözlerimi ovuşturup yeniden baktım. Beni bana götüren bir asma köprü.” (Sevgilim İstanbul,105)

şeklindeki tanımlamalarla İstanbul’un diğerlerinden ayrılmış bir kent olduğu vurgulanır. Kullanılan “düş görmek”, “gözlerini ovuşturup bir daha bakmak” söz öbekleri, “inanmamak” olgusunu beraberinde getirmekte, böylece köprünün güzelliği çağrıştırılarak, kent New-York, Paris ve İstanbul üçlemesinde farklı bir yere taşınmaktadır. Bunlara ek olarak “pırıl pırıl” ikilemesinin kullanımı, köprünün bir “düğün alayına” benzetilmesi de köprünün farklılığını yansıtır. “beni bana götüren bir asma köprü” yargısıyla da köprün, simgesel görevini yerine getirdiği görülür. Öykü kişisi New-York’dan nefret ederken kendini Paris’e yakın hissetse de onun için asıl gerçeğin İstanbul olduğunu vurgular.

V) SONUÇ:

“Nedim Gürsel’in *Sevgilim İstanbul* adlı yapıtında İstanbul nasıl tanımlanmış ve hangi boyutlarıyla aktarılmıştır?” sorusuna cevap arayan bu çalışma, “Tarihiyle-Doğasıyla İstanbul”, “Özlenen Sevgili İstanbul” ve “Diğer Kentlerden Ayrılan Yönleriyle İstanbul” başlıklarıyla ortaya konmuştur.

Kendi ülkesinden uzakta bir yaşam sürmek zorunda kalan yazar, İstanbul’u bir sevgiliyle özdeşleştirerek ona duyduğu özlemi aktarmış ve kenti sevgili kimliğiyle yansıtmıştır. Bu bağlamda sevgili olarak tanımlanan kentin tarihi ve doğası sevgilinin dış güzelliğini, diğer kentlerden ayrılan yönleri de bu sevgilinin özgünlüğünü ifade etmiştir. Bu somutlamanın en temel dayanağı da öykülerde olay kahramanlarının isminin olmayışı ve sadece kent isimlerinin bilinmesidir.

Bu da olay kişilerinin figüran, kentlerin ise baş rolleri oluşturduğunun göstergesidir.

İstanbul’dan farklı olarak birçok kent anlatısının bulunduğu yapıtta diğer bir önemli nokta ise, gidilen diğer yerlerde İstanbul’un hiçbir şekilde unutulamayışıdır. Bu şekilde kitabın temalarından “kent” kavramı farklılaşmalar ve benzerlikler üzerinden aktarılmış, böylece de “Diğer Kentlerden Ayrılan Yönleriyle İstanbul” başlığı oluşturulmuştur. Yapıtın temelini dayandırıldığı sevgili teması ise kentin kadın bedeninde tasviri, betimlemeler ve kente doğrudan “sen” şeklinde hitap edilmesiyle sağlanmıştır. Yapıtın iki ana noktası olan “kent” ve “sevgili” harmanlanarak, şehrin tarihi ve doğası üzerinden verilmiştir. Tarih ve doğa kenti oluşturmuş, kent de bünyesinde topladığı bu özellikleriyle sevgiliye dönüştürülmüştür. İstanbul’un sevgili oluşu onu diğer bütün kentlerden ayıran en önemli noktadır. Bu sıralama ve özelleştirilmeler sonucunda da tezin üç ana başlığı oluşturulmuştur.

Bütün başlıklar göz önünde bulundurulduğunda, yapılan kentsel karşılaştırmalar ve incelemeler “kent ve insan ilişkisinin hayata yön verdiği” gerçeğinin anlaşılmasını sağlamıştır. Kentler bireylerin hayatlarını oluşturan ana etkenlerdir, birini sevmek, sevdiğin eylemleri doyusya yapmak yine uzamlarda hayat bulur. Bu nedenledir ki kent ve sevgili teması Nedim Gürsel’in “Sevgilim İstanbul”unda harmanlanarak verilmiştir. Hale Seval, Nedim Gürsel ile yaptığı bir röportajında bunu dile getirmiş ve Nedim Gürsel’in de onayını almıştır : “*Nedim Gürsel bizi, öykülerinde, romanlarında, gezi yazılarında kentlerin içine sinen kadınlarıyla tanıştırdı. Bu kadınları kentin herhangi bir simgesinden ayırmak olanaksızlaşır kimi zaman. Onun yazılarını okuduktan sonra bir kenti sevmek, bir sevgiliyi sevmekten daha kolaydır. Sevgililer gider ama kentler sizi terk etmez.*”(2006)⁸

⁸ Hale Seval’in “ Yeryüzünde Bir Yolcu Nedim Gürsel” adlı söyleşi kitabından alıntıdır.

VI)KAYNAKAÇA:

- Gürsel, Nedim. *Sevgilim İstanbul*. 2.basım. İstanbul: Can Yayınları, 1986.
- Bal, Mustafa. "Nedim Gürsel' in Öykü ve Romanlarında Kent ve Kadın." Tezi. Çukurova Üniversitesi, 2008
- Üney, Serdar. "Nedim Gürsel ve Tarihsel Roman." Tezi. Atatürk Üniversitesi, 2007
- Seval, Hale. *Yeryüzünde Bir Yolcu Nedim Gürsel*. 1.basım. İstanbul: Doğan Kitap, 2006